

ปัจจัยทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว กรณีศึกษา ชุมชนตำบลป่าเช่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

จักรกฤษณ์ พิณญาพงษ์^๑ เผด็จการ กันแจ่ม^๒ สุนีย์ กันแจ่ม^๓

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงวิเคราะห์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ของครอบครัวและปัจจัยทำนายครอบครัวเข้มแข็งในพื้นที่ตำบลป่าเช่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างคือหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนที่ได้จากการสุ่มแบบมีระบบ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์หาปัจจัยทำนายโดยใช้สถิติการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 70.33 อายุเฉลี่ย 59.89 ปี (S.D.=13.53) ระดับการศึกษาสูงสุดของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คือประถมศึกษา ร้อยละ 57.33 เป็นครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 78.33 จำนวนสมาชิกในครอบครัว เฉลี่ย 4 คน (S.D.= 1.72) ลักษณะครอบครัวพิเศษเป็นครอบครัวไม่มีบุตร ร้อยละ 37.88 ครอบครัวที่ต้องดูแลเด็ก ร้อยละ 25.76 ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวร้อยละ 21.21 ครอบครัวที่ผู้สูงอายุอยู่ลำพัง และผู้สูงอายุที่ต้องดูแลเด็กเพียงลำพังเท่ากันคือร้อยละ 7.58 มีสมาชิกในครอบครัวที่มีภาวะพึ่งพิงสูง ร้อยละ 60.67 โดยลักษณะของสมาชิกที่มีภาวะพึ่งพิงสูง ได้แก่ มีผู้สูงอายุ ร้อยละ 80.81 ความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ย 144.81 (S.D.=12.52) ตัวแปรที่สามารถร่วมทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติมี 3 ตัวแปร ได้แก่ การจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก ($\beta=0.781$) การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ ($\beta=0.344$) และสัมพันธภาพในครอบครัว ($\beta=0.290$) โดยสามารถร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 36.60 ($R^2=0.366$)

คำสำคัญ: ปัจจัยทำนาย, สถานการณ์ของครอบครัว, ความเข้มแข็งของครอบครัว

^๑ รองศาสตราจารย์ประจำ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี Email: pinyaphong_j@hotmail.com

^{๒,๓} อาจารย์ประจำ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

รับบทความ: 31 สิงหาคม 2565 แก้ไขบทความ: 18 พฤศจิกายน 2565 ตอบรับบทความ: 22 ธันวาคม 2565

Factors Predicting Family Strength

Case Study of Pa Sao Subdistrict Community, Mueang District Uttaradit Province

Jakkrite Pinyaphong^a Padetkan Kuncham^b Sunee Kuncham^c

Abstract

The purpose of this analytical research was to study families situations and factors affecting a family's strength in Pa Sao subdistrict community Mueang District Uttaradit Province. The sample was representative of the head of the family obtained through systematic random sampling. Data were collected using questionnaires. The statistic analysis consisted of descriptive statistics and stepwise multiple regression. The results showed that the sample was the head of the family, 70.33%, the average age was 59.89 years (S.D.=13.53). The highest level of education of the head of the sample was primary school (57.35%), and single families (78.33%). The average number of family member was 4 (S.D. = 1.72). The special family characteristics were family without child (37.88%), families providing child care (25.76%), single-parent families (21.21%), and families with only the elderly alone and families with the elderly provided child care (7.58%. 60.67%, respectively). The family members with high dependency were the elderly (80.81%). The overall family strength was at a moderate level with average 144.81 (S.D.=12.52). Risk and management in difficult situations ($\beta=0.781$), economic self-reliance ($\beta=0.344$), family relationships ($\beta=0.290$), can predict family strength by 36.6% ($R^2=0.366$).

Keywords: Factors Predicting, Family Strength, Family Situation

^a Associate Professor, Faculty of Science and Technology, Uttaradit Rajabhat University, Email: pinyaphong_j@hotmail.com

^{b, c} lecturer, Faculty of Science and Technology, Uttaradit Rajabhat University

Received: 31 August 2022 Revised: 18 November 2022 Accepted: 22 December 2022

บทนำ

ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ เพราะมีบทบาทสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมนุษย์ทุกคนในสังคม เป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมและขัดเกลาความเป็นมนุษย์ ด้วยการอบรมเลี้ยงดู ถ่ายทอดค่านิยม ปลูกฝังความเชื่อ เสริมสร้างเจตคติ กำหนดบุคลิกภาพ วิธีการประพฤติปฏิบัติตน รวมทั้งการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้กับสมาชิกรุ่นใหม่ ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติโดยรวม ดังนั้นความเข้มแข็งของครอบครัวจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง (Yimsakul, 2018)

ปัจจุบันครอบครัวไทยเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัว ปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ปัญหาความรุนแรง ปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัวที่เสื่อมถอย ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ผู้สูงอายุถูกปล่อยให้อยู่ตามลำพัง ปัญหาปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีต่อชุมชนและสังคมที่ลดลง (Department of Women's Affairs and Family Development, 2016) อย่างไรก็ตามปัจจุบันสังคมยังไม่ตระหนักในความสำคัญของครอบครัวว่ามีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม รวมถึงสื่อมวลชนยังไม่ให้ความสนใจการพัฒนาครอบครัวและความมั่นคงของครอบครัวซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงของบุคคล ครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนย่อมเกี่ยวเนื่องทั้งกับบุคคลและชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ระบุวิสัยทัศน์ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” โดยมีเป้าหมายหลักคือ ความอยู่เย็นเป็นสุข และความสงบสุขของสังคมไทย ดังนั้นการส่งเสริมครอบครัวให้เกิดความอบอุ่น จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนมีครอบครัวที่อบอุ่น สมาชิกได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัวอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี สุขภาพ ชีวิตและทรัพย์สิน และมีความเกื้อกูลกัน (Samutchak, Konkaew, and Uden, 2017) สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560-2564 ที่มีเป้าหมายให้ครอบครัวมีศักยภาพ สัมพันธภาพที่ดี และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ โดยมีแนวทางในการพัฒนาคือส่งเสริมให้ครอบครัวมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมให้ครอบครัวดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรม ดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ครอบครัวมีภูมิคุ้มกันสามารถพึ่งพาตัวเองได้ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (Department of Women's Affairs and Family Development, 2016) จังหวัดอุดรธานีได้กำหนดวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติคือ “เมืองแห่งคุณภาพชีวิต ผลผลิตปลอดภัย สืบสานวัฒนธรรมไทย ก้าวไกลสัมพันธ์เพื่อบ้านยั่งยืน” โดยมียุทธศาสตร์ เสริมสร้างบ้าน เมืองให้น่าอยู่ ชุมชนและครอบครัวเข้มแข็งมีคุณภาพชีวิตที่ดี (Uttaradit Province Office, 2021)

ความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นความมั่นคงและความอดทนที่อยู่ภายใต้ครอบครัวหนึ่งๆ ซึ่งทำให้ครอบครัวนั้นสามารถควบคุมเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมากในครอบครัว ความยุ่งยากหรือปัญหาต่างๆ ได้ และสามารถแก้ไขเหตุการณ์เหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Surinya, 2004) ผลการสำรวจสถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัวไทย โดยกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (Department of Women's Affairs and Family Development, 2016) ในปี พ.ศ. 2558 พบว่า ค่าความเข้มแข็งของครอบครัวในด้านสัมพันธภาพครอบครัวและด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัวมีค่าต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน สอดคล้องกับข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพบว่า ดัชนีครอบครัวอบอุ่นลดลงจากร้อยละ 68.31 ในปีพ.ศ. 2555 เป็นร้อยละ 65.34 ในปี พ.ศ. 2558 ผลการสำรวจดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญและควรปรับปรุง สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดอุดรธานีให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำรวจครอบครัวเข้มแข็งของจังหวัดอุดรธานี จำนวน 750 ครอบครัว โดยเก็บข้อมูลพื้นที่ตำบลป่าเต็งจำนวน 30 ครอบครัว ผลการสำรวจพบว่าชุมชนป่าเต็งมีรายได้เฉลี่ย 62,493 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีครอบครัวลักษณะพิเศษ (ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว) เพียง 2 ครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มีภาวะพึ่งพิงสูงจำนวน 12 ครอบครัว (Office of Social Development and Human Security Uttaradit Province, 2021) จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานครอบครัวเข้มแข็งของ พมจ. จังหวัดอุดรธานีให้ข้อมูลว่าผลจากการสำรวจดังกล่าวจะถูกส่งไปยังกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ซึ่งไม่ได้มีการวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และข้อมูลไม่ได้ถูกตรวจสอบความถูกต้องและคืนข้อมูลให้กับพื้นที่เพื่อนำไปออกแบบการแก้ไขปัญหา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้ดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ตำบลป่าเต็งหลายโครงการ เช่น โครงการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ โครงการจัดการขยะของชุมชน โครงการลดปัจจัยเสี่ยงในกลุ่มเด็กและเยาวชน แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีโครงการที่มุ่งเน้นเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในชุมชน

จากการทบทวนงานวิจัยก่อนหน้านี้ พบว่ามีงานวิจัยหลายงานที่พัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็ง (Surinya, 2004; Inchaithep, Phiboon, and Wattanasunthorn, 2011; Ramrong and Raktanonchai, 2011) แต่มีงานวิจัยเพียงบางงานขึ้นที่ศึกษาปัจจัยทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งการส่งเสริมครอบครัวเข้มแข็งเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความจำเป็นต้องศึกษาปัจจัยที่สามารถทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว โดยปัจจัยที่ผู้วิจัยนำมาเป็นตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ปัจจัยบริบทของครอบครัว และปัจจัยจิตวิทยาสังคม ได้แก่ สัมพันธภาพในครอบครัว การจัดการปัญหาและภาวะเสี่ยงในครอบครัว ต้นทุนทางสังคม การพึ่งพาตนเอง (ด้านสุขภาพ

ด้านเศรษฐกิจ ด้านข้อมูลข่าวสาร) ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะได้นำปัจจัยดังกล่าวมาออกแบบกิจกรรม หรือโครงการเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ของครอบครัวในชุมชนป่าเช่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวในชุมชนป่าเช่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

บททวนวรรณกรรม

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย แนวคิดครอบครัวเข้มแข็ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว รายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดครอบครัวเข้มแข็ง

ประเทศไทยมีคำที่ใช้แทนความหมายของครอบครัวที่เข้มแข็งที่หลากหลาย เช่น ความเข้มแข็งของครอบครัว ครอบครัวที่พึงประสงค์ ครอบครัวแข็งแรง ครอบครัวอยู่ดีมีสุข ครอบครัวที่มีความสุข หรือครอบครัวสุขภาพดี เป็นต้น ครอบครัวเข้มแข็ง มีความเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยภายในบุคคล ปัจจัยภายในครอบครัว และปัจจัยภายนอกครอบครัวมีผู้ให้ความหมายครอบครัวเข้มแข็งไว้หลากหลาย อาทิเช่น

Department of Women's Affairs and Family Development (2016) ได้ให้ความหมายครอบครัวเข้มแข็งว่า หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง พร้อมทั้งจะเกื้อกูลสังคมและคนรอบข้าง ปรับตัวได้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไม่สั่นคลอนกับปัญหาหรืออุปสรรคเมื่อเผชิญกับปัญหาที่สามารถร่วมกันแก้ไขจนลุล่วงไปได้ด้วยดี

Bako (2017) ได้ให้ความหมายของครอบครัวเข้มแข็งว่าหมายถึง การที่สมาชิกภายในครอบครัว มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการทำหน้าที่เพื่อเสริมสร้างความสมบูรณ์ในโครงสร้างต่างๆ ของครอบครัว

Rogers-Baber (2017) ครอบครัวเข้มแข็งจะเน้นความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ทั้งการสร้างส่งเสริม และรักษาความสัมพันธ์ ซึ่งคุณลักษณะจะเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน การดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน การจัดการกับปัญหาในทางสร้างสรรค์ กรณีเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นวิธีการในการรักษาความสัมพันธ์ หรือความศรัทธาในศาสนา การปฏิบัติตามหลักคำสอนศาสนา เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความมั่นคงทางจิตใจ ไม่แตกแยก

อาจกล่าวได้ว่าความเข้มแข็งของครอบครัวหมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเบื้องต้น และปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวในการตอบสนองต่อความเครียดและภาวะวิกฤติ บรรลุความต้องการของครอบครัว และส่งเสริมการทำหน้าที่ของครอบครัวให้ดีขึ้นและเข้มแข็งขึ้น ความเข้มแข็งของครอบครัวจึงประกอบไปด้วยคุณลักษณะต่างๆ ของครอบครัวที่ทำให้เกิดความพึงพอใจต่อครอบครัวและการประสบความสำเร็จของครอบครัว ได้แก่ ความมั่นคง ความอดทน และความเข้มแข็งภายในครอบครัวหนึ่งๆ ทำให้ครอบครัวนั้นสามารถควบคุมเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมาในครอบครัว ความยุ่งยากหรือปัญหาต่างๆ ได้และสามารถแก้ไขสถานการณ์เหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการสังเคราะห์งานวิจัย ที่ศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวหลายชิ้นพบว่าลักษณะของครอบครัวที่เข้มแข็งประกอบด้วย (Yolao, Vanindananda, Wongasa, and Thongpukdee, 2002; Department of Women's Affairs and Family Development, 2016; Srisuwan, Kenaphoom, and Phoosing, 2017)

1. สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรักใคร่ สมานฉันท์ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีการพูดคุยให้เกิดความเข้าใจต่อกัน มีการแก้ปัญหาพร้อมกันอย่างสร้างสรรค์
2. สมาชิกในครอบครัวมีการสื่อสารทางบวกแสดงความจริงใจ เปิดเผย และยอมรับกันและกัน ทั้งที่เป็นความรู้สึกทางบวกหรือความรู้สึกทางลบ ความขัดแย้งใดๆ ที่เกิดขึ้นต้องแสดงออกอย่างเหมาะสม
3. ความยืดหยุ่น สมาชิกในครอบครัวมีความสุขในการใช้เวลาร่วมกัน ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ความมีอิสระและเป็นตัวของตัวเอง
4. ครอบครัวมีความสามารถในการเผชิญกับปัญหา หมายถึง การที่ครอบครัวสามารถเผชิญกับความเครียด ปัญหาวิกฤติในทางบวก โดยพยายามหาทางออกและสมาชิกให้กำลังใจ คอยสนับสนุนซึ่งกันและกัน
5. เรียนรู้และยืดหยุ่นต่อการปรับตัวในสถานการณ์สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
6. พ่อแม่ หรือหัวหน้าครอบครัวต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ทำร้ายกันและกัน อบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดี และมีประโยชน์ต่อสังคม ปฏิบัติตามหลักคุณธรรมของศาสนา
7. พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ในครอบครัวถ่ายทอดการเรียนรู้ภูมิปัญญาแก่สมาชิก และส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา มีความสนใจใฝ่รู้ พัฒนาดตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความริเริ่มสร้างสรรค์และรู้จักเหตุผล

จากการทบทวนความหมาย และคุณลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งดังนั้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งในหน่วยงานระดับพื้นที่ซึ่งมีองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกหลัก ร่วมกับหน่วยงานภายนอกพื้นที่เช่น พมจ. กระทรวงสาธารณสุข โดยมีภาควิชาการเป็นกลไกหนุนเสริมการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่าย

2. ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของครอบครัว

มีงานวิจัยหลายชิ้นทั้งในและต่างประเทศที่พัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของครอบครัว เช่น งานวิจัยของ Ramrong and Raktanonchai (2011) ที่พัฒนาดัชนีชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ตัวชี้วัดแบ่งเป็น 8 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก 2. ด้านสัมพันธภาพ 3. ด้านสุขภาพ 4. ด้านการอบรมเลี้ยงดู 5. ด้านเศรษฐกิจ 6. ด้านต้นทุนทางสังคม 7. ด้านการเรียนรู้ และ 8. ด้านคุณธรรม

Inchaithep, et al. (2011) พัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวอบอุ่น ในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. ด้านการได้รับการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานเพียงพอ 2. ด้านสมาชิกในครอบครัวมีคุณธรรมและความรับผิดชอบ 3. ด้านกระบวนการขัดเกลาสมาชิก 4. ด้านสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว และ 5. ด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีและเกื้อกูลสังคม

Surinya (2004) ได้ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัว พบตัวแปรเชิงสาเหตุที่สามารถอธิบายความเข้มแข็งของครอบครัว ได้แก่ ความเครียดในครอบครัว สุขภาพจิตของครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว การติดต่อสื่อสารในครอบครัว ค่านิยมของครอบครัว ด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด และการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว

Rogers-Baber (2017) ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมให้ครอบครัวเข้มแข็ง ซึ่งได้แก่ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพของสมาชิกในครอบครัว การสนับสนุนกันของสมาชิกในครอบครัว การใช้เวลาร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว การมีกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว การจัดการปัญหาและการช่วยเหลือกันเพื่อแก้ปัญหา การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคาดหวัง และอารมณ์ร่วมกันในครอบครัว มีการช่วยเหลือในยามที่จำเป็น มีความยืดหยุ่น

Olson et al (1999 as cited in Chaijukul, Boonprakob, Boonprakob, and Thongpukdee, 2009) พัฒนาโมเดลเกี่ยวกับครอบครัวเข้มแข็ง (Heathy Families) ซึ่งประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ 1. การยึดเหนี่ยวระหว่างกัน (Cohesion) เป็นการอยู่ร่วมกันหรือความใกล้ชิดกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว 2. ความยืดหยุ่น (Flexibility) เป็นความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป 3. การสื่อสาร (Communication) เป็นการเอื้ออำนวยช่วยพัฒนาให้ครอบครัวเพิ่มความรู้สึกใกล้ชิดกันและการประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา เนื่องจากมิติด้านการสื่อสารเป็นปัจจัยเอื้ออำนวย (Facilitator Factor) ในการขับเคลื่อนมิติด้านการยึดเหนี่ยวระหว่างกัน และมิติด้านความยืดหยุ่น

Department of Women's Affairs and Family Development (2016) ได้จัดทำมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง ที่สังเคราะห์จากดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว ประกอบด้วย 1. ด้านสัมพันธภาพ 2. ด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ 3. ด้านการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ 4. ด้านการพึ่งพาตนเองทางข้อมูลข่าวสารและโอกาสในการเรียนรู้ 5. ด้านต้นทุนทางสังคม และ 6. ด้านการปรับตัวในภาวะยากลำบาก ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง

จากการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแปรที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวโดยใช้หลักคิดว่าปัจจัยดังกล่าวต้องเป็นปัจจัยที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ได้แก่ 1. ปัจจัยด้านสัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง สมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่ ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน 2. ปัจจัยด้านการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก หมายถึง สมาชิกในครอบครัวมีความสามารถในการร่วมกันจัดการปัญหา 3. ปัจจัยด้านต้นทุนทางสังคม หมายถึง สมาชิกในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน 4. ปัจจัยด้านการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ หมายถึง เมื่อสมาชิกในครัวเรือนมีปัญหาสุขภาพสามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุข 5. ปัจจัยด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ครอบครัวสามารถจัดการภาวะเศรษฐกิจโดยไม่มีหนี้สิน และ 6. ด้านการพึ่งพาตนเองทางข้อมูลข่าวสาร หมายถึง สมาชิกในครอบครัวสามารถเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญได้

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงวิเคราะห์ (Analytical Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง

คำนวณขนาดตัวอย่างโดยอ้างอิงจากตารางขนาดตัวอย่าง ของทาร์โร ยามาเน่ที่ความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีประชากรเป้าหมายจำนวน 2,400 ครัวเรือน ที่อาศัยในพื้นที่ตำบลป่าเป้า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ดังนั้นจะได้จำนวนครัวเรือนที่เป็นตัวแทนประชากรจำนวน 345 หลังคาเรือน ผู้วิจัยทำการสุ่มแบบมีระบบจากบ้านเลขที่ถูกร้างจากลำดับเลขที่บ้านจากน้อยไปมาก ตั้งต้นสุ่มจากบ้านเลขที่แรก และ สุ่มเว้น 7 หลังคาเรือน ($7=2400/345$) โดยกลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูล ได้แก่ หัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครัวเรือน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเองจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดของแบบสอบถาม ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครอบครัว และผู้ให้ข้อมูล

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปและลักษณะของครอบครัว ความเข้มแข็งของครอบครัวและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของครอบครัว

ตัวเลือกตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ โดยเกณฑ์การให้คะแนน ข้อความทางบวก ไม่จริง (0) ไม่จริงโดยส่วนใหญ่ (1) เป็นจริงโดยส่วนใหญ่ (2) และเป็นจริง (3) ส่วนข้อคำถามทางลบจะให้คะแนนตรงข้าม คือไม่จริง (3) ไม่จริงโดยส่วนใหญ่ (2) เป็นจริงโดยส่วนใหญ่ (1) และเป็นจริง (0)

การหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ส่วนการหาความเชื่อมั่นผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะเหมือนกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ครอบครัว หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค โดยได้ค่าความเชื่อมั่นของแต่ละตอนดังนี้ ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว เท่ากับ 0.85 ด้านการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยง และการจัดการในภาวะยากลำบาก เท่ากับ 0.82 ด้านต้นทุนทางสังคมเท่ากับ 0.87 ด้านการพึ่งพาตนเอง ด้านสุขภาพ เท่ากับ 0.80 ด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ เท่ากับ 0.84 ด้านการพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสาร เท่ากับ 0.83 และ ความเข้มแข็งของครอบครัวมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85

การแปลผลคะแนนจากความเข้มแข็งของครอบครัว และปัจจัยทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว โดยรวมเป็น 3 ระดับ (Best, 1981) ดังนี้ ความเข้มแข็งของครอบครัวระดับต่ำ (ช่วงคะแนน 24.00-35.00) ระดับปานกลาง (ช่วงคะแนน 35.01-46.00) ระดับสูง (ช่วงคะแนน 46.01-57.00) สัมพันธภาพในครอบครัวระดับต่ำ (ช่วงคะแนน 11.00-17.33) ระดับปานกลาง (ช่วงคะแนน 17.34-23.67) ระดับสูง (ช่วงคะแนน 23.68-30.00) การจัดการปัญหาระดับต่ำ (ช่วงคะแนน 9.00-14.00) ปานกลาง (ช่วงคะแนน 14.01-19.00) ระดับสูง (ช่วงคะแนน 19.01-24.00); ต้นทุนทางสังคมระดับต่ำ (ช่วงคะแนน 12.00-16.00) ระดับปานกลาง (16.01-20.00) ระดับสูง (20.01-24.00); การพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพระดับต่ำ (ช่วงคะแนน 8.00-12.33) ระดับปานกลาง (ช่วงคะแนน 12.34-16.67) ระดับสูง (ช่วงคะแนน 16.68-21.00); การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจระดับต่ำ (ช่วงคะแนน 0.00-15.00) ระดับปานกลาง (ช่วงคะแนน 5.01-10.00) ระดับสูง (ช่วงคะแนน 10.01-15.00) และการพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสาร ระดับต่ำ (ช่วงคะแนน 0.00-3.00) ระดับปานกลาง (ช่วงคะแนน 3.01-6.00) ระดับสูง (ช่วงคะแนน 6.01-9.00)

3. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผล

ข้อมูลส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หาปัจจัยทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวซึ่งได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยจิตวิทยา สังคมด้วยสถิติ Pearson Correlation วิเคราะห์ปัจจัยทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้สถิติ Multiple Regression Analysis โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอน (Stepwise)

4. การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยนี้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เอกสารรับรองเลขที่ URU-REC No. 002/2021 ลงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ตอบแบบสอบถามเป็นหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 70.33 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 53.67 อายุเฉลี่ย 59.89 ปี (S.D.=13.53) รายได้ครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อปี 98,293.33 บาท (S.D.=234.45) อาชีพหลักของกลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกร ร้อยละ 27.33 รองลงมา รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 25.00 สถานภาพสมรสของหัวหน้าครอบครัว มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 65.33 ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครอบครัวคือประถมศึกษา ร้อยละ 57.33 ครอบครัวส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 78.33 และเป็นครอบครัวขยายร้อยละ 21.67 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว เฉลี่ย 4 คน (S.D.= 1.58) ลักษณะครอบครัวพิเศษเป็นครอบครัวไม่มีบุตร ร้อยละ 37.88 เป็นครอบครัวที่ต้องดูแลเด็ก ร้อยละ 25.76 เป็นครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ร้อยละ 21.21 เป็นครอบครัวที่ผู้สูงอายุอยู่ลำพัง และผู้สูงอายุที่ต้องดูแลเด็กเพียงลำพังเท่ากันคือร้อยละ 7.58 มีสมาชิกในครอบครัวที่มีภาวะพึ่งพิงสูง ร้อยละ 60.67 โดยลักษณะของสมาชิกที่มีภาวะพึ่งพิงสูง ได้แก่ มีผู้สูงอายุร้อยละ 80.81 มีผู้พิการที่ต้องได้รับการดูแล ร้อยละ 8.08 มีเด็กเล็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ร้อยละ 7.07 และมีผู้ป่วยเรื้อรังร้อยละ 4.04 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suthisukon, Chompikul, and Thamma-Apiphol, (2017) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยที่พบว่า รูปแบบครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ย 4 คน หัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าลักษณะของครอบครัวของชุมชนป่าเขาได้เปลี่ยนไปเหมือนกับลักษณะครอบครัวในภาพรวมระดับประเทศคือเปลี่ยนจากครอบครัวขยาย ซึ่งจะมีสมาชิก 5-6 คนคือ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่รวมกันอย่างใกล้ชิด และมีบทบาทมากในครอบครัว เช่น ช่วยกันเลี้ยงหลาน แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนรูปแบบครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวซึ่งมีขนาดเล็กลงโดยมีค่าเฉลี่ยของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ที่ 2.4 คน และจะมีครอบครัวที่อยู่คนเดียวมากขึ้น คือผู้สูงอายุอยู่คนเดียว (Samutchak, et al. 2017) ชุมชนป่าเขามีสัดส่วนผู้สูงอายุร้อยละ 22.52 ซึ่งถือว่าเป็นสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ จากการวิจัยซึ่งพบว่ามีกลุ่มที่มีภาวะพึ่งพิงเป็นผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 80.81 และพบผู้สูงอายุที่ต้องอาศัยอยู่คนเดียว หรือผู้สูงอายุที่ต้องดูแลหลาน เนื่องจากบิดามารดาซึ่งเป็นวัยแรงงานที่ต้องเคลื่อนย้ายไปต่างจังหวัดทำให้ต้องทิ้งบุตรหลานให้ผู้สูงอายุดูแล สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงประชากรที่พบว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นซึ่งในปีหน้า (พ.ศ.

2566) ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์คือมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และจะพบว่าสังคมไทยจะมีครัวเรือนผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวมากขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะผู้สูงวัยเหล่านี้ไม่สมรส ไม่มีบุตร ไม่อยู่ร่วมบ้านกับบุตร ซึ่งสอดคล้องการสำรวจในระดับประเทศที่พบว่าแนวโน้มผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังเพิ่มขึ้น ครัวเรือนที่สมบูรณ์หรือครัวเรือนที่อยู่พร้อมกันพ่อแม่ลูก จึงมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง มีสถิติของประเทศไทยแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนเดียวในประชากรวัยแรงงานเพิ่มขึ้น 1 เท่าตัว ส่วนครัวเรือนที่ไม่พร้อมหน้ากันจะเพิ่มขึ้นเป็น 1 ใน 5 ของครัวเรือนทั้งหมด

ส่วนที่ 2 ความเข้มแข็งของครอบครัวและปัจจัยแต่ละด้านที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเข้มแข็งของครอบครัวและปัจจัยแต่ละด้านที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ความเข้มแข็งของครอบครัว	43.90	5.59	ปานกลาง
2. ปัจจัยด้านสัมพันธภาพในครอบครัว	27.30	3.83	สูง
3. ปัจจัยด้านการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก	16.89	2.97	ปานกลาง
4. ปัจจัยด้านต้นทุนทางสังคม	20.43	2.78	สูง
5. ปัจจัยด้านการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ	19.44	2.35	สูง
6. ปัจจัยด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ	9.00	3.05	ปานกลาง
7. ปัจจัยด้านการพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสาร	7.86	1.43	สูง

จากตารางที่ 1 พบว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวของชุมชนป่าเขา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 43.90 (S.D.=5.59) ส่วนปัจจัยที่ทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวแต่ละด้านพบว่า ปัจจัยที่มีระดับคะแนนสูงมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ค่าเฉลี่ย 27.30 (S.D.=3.83) ด้านต้นทุนทางสังคม ค่าเฉลี่ย 20.43 (S.D.=2.78) ด้านการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ ค่าเฉลี่ย 19.44 (S.D.=2.35) และด้านการพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสาร ค่าเฉลี่ย 7.86 (S.D.=1.43) ตามลำดับ ส่วนด้านการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก และด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 16.89 (S.D.=2.97) และ 9.00 (S.D.=3.05) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของครอบครัว

ตัวแปร									
1 ความเข้มแข็งของครอบครัว	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2 ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว	0.32*	1							
3 ด้านการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและ การจัดการในภาวะยากลำบาก	0.52**	0.47**	1						
4 ด้านต้นทุนทางสังคม	0.31**	0.43**	0.64**	1					
5 ด้านการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ	0.28**	0.34**	0.62**	0.39**	1				
6 ด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ	0.35**	0.12*	0.51**	0.24**	0.21**	1			
7 ด้านการพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสาร	0.20	0.27**	0.48**	0.22**	0.23**	0.14*	1		
8 อายุ	0.01	0.08	-0.02	-0.00	-0.05	-0.23	0.08	1	
9 รายได้ของหัวหน้าครอบครัว	-0.09	0.07	0.09	-0.02	0.07	0.25**	0.04	-0.15**	1
10 จำนวนสมาชิกในครอบครัว	0.11	-0.08	0.04	0.03	0.00	0.12*	-0.02	-0.05	0.08

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed), * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของครอบครัว ได้แก่ การจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบากในครอบครัว ($r=0.52$) ด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ ($r=0.35$) ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ($r=0.32$) ด้านต้นทุนทางสังคม ($r=0.31$) และด้านการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ ($r=0.28$) ตามลำดับผู้วิจัยนำตัวแปรต้นเข้าทดสอบตามข้อตกลงเบื้องต้นของสมการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน เพื่อทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว ดังนี้ 1. ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว 2. ด้านการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก 3. ด้านต้นทุนทางสังคม 4. ด้านการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ 5. ด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ 6. ด้านการพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสาร 7. รายได้ของหัวหน้าครอบครัว และ 8. จำนวนสมาชิกในครอบครัว

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณระหว่างความเข้มแข็งของครอบครัวและปัจจัยทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว

ตัวแปรทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว	สัมประสิทธิ์การถดถอย				
	b	S.E.	β	t	p - value
ด้านการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก (x_1)	0.210	0.17	0.781	12.712	0.000
ด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ (x_2)	0.158	0.25	0.344	6.318	0.000
ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว (x_3)	0.139	0.39	0.290	3.574	0.000

$R^2=.366$ $F=56.886$ $\text{Constant}=0.497$ $R^2 \text{ Adj} =0.359$ $df=300$

จากตารางที่ 3 สมการทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว

สมการทำนายในรูปแบบคะแนนดิบ (B)

$$y = 0.497 + 0.210x_1 + 0.158x_2 + 0.139x_3$$

สมการทำนายในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน (β)

$$y = 0.781x_1 + 0.344x_2 + 0.290x_3$$

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน พบว่า ตัวแปรที่สามารถร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.05$) มี 3 ตัวแปร ตามลำดับดังนี้ ด้านการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก ($\beta=0.781$) ด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ

($\beta=0.344$) ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ($\beta=0.290$) โดยสามารถร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 36.60 ($R^2=0.366$, $p<0.001$) ดังแสดงในตารางที่ 3

การวิจัยครั้งนี้ พบตัวแปรที่สามารถร่วมทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวมี 3 ตัวแปร ได้แก่ การจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบากในครอบครัว การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจของครอบครัว และสัมพันธภาพในครอบครัว ส่วนตัวแปรด้านโครงสร้างครอบครัวที่ไม่สามารถร่วมทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว ได้แก่ รายได้ของหัวหน้าครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ Suthisukon, et al. (2017) ที่พบว่า โครงสร้างของครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัว ส่วนตัวแปรในกลุ่มการพึ่งพาตนเองที่ไม่สามารถร่วมทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว ได้แก่ การพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ การพึ่งพาตนเองด้านข้อมูลข่าวสาร ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ Surinya (2004) และการศึกษาของ Yolao, et al. (2002) ที่พบว่า การสนับสนุนทางข้อมูลข่าวสาร และสุขภาพมีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวสามารถร่วมทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 29.00 สอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ทั้งในและต่างประเทศ เช่น การศึกษาของ Vuthivaitya (2014) และงานวิจัยของ Prasertsuk (2015) และ Suthisukon, et al. (2017) ที่พบว่า รูปแบบการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัวซึ่งจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และงานวิจัยของ Rogers-Baber (2017) ที่ศึกษาปัจจัยทางบวกต่อความเข้มแข็งของครอบครัวซึ่งพบว่า ปัจจัยเชิงบวกที่สำคัญได้แก่ สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว การที่ครอบครัวมีการสื่อสารเชิงบวก มีการสนับสนุนเป้าหมายของสมาชิก อธิบายได้ว่าการสื่อสารในครอบครัวเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ซึ่งส่งผลต่อความสุขและความเข้มแข็งของครอบครัว นอกจากนี้การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ (Constructive Communication) ในครอบครัวยังจะทำให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความเข้าใจกันในเรื่องต่างๆ เช่น เข้าใจความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของกันและกันแล้วนำมาซึ่งความรู้สึกและสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับสัมพันธภาพภายในครอบครัวคือ ทฤษฎีการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายการสื่อสารระหว่างบุคคลในเชิงปฏิสัมพันธ์ทั้งที่เป็นคำพูดกริยาท่าทาง ดังนั้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเพื่อให้ครอบครัวเข้มแข็งคือการใช้วิธีการติดต่อสื่อสารที่ดีต่อกัน ซึ่งคือการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความต้องการ ความรู้สึกนึกคิดระหว่างสมาชิกในครอบครัว สมาชิกต้องเรียนรู้บรรทัดฐานในการสื่อสารซึ่งกันและกันจนเกิดเป็นรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว

ตัวแปรการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบากร่วมทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวได้มากที่สุดคือร้อยละ 78.00 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Office of Health Promotion (1997) ที่ศึกษาแนวทางการเสริมสร้างครอบครัวที่พึงประสงค์ของไทย ที่พบว่าการที่สมาชิกของครอบครัวมีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีการจัดการปัญหาและความขัดแย้งในครอบครัวร่วมกันจะส่งผลต่อครอบครัวเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองและสมาชิกในครอบครัวได้ และงานวิจัยของ Surinya (2008) ที่พบว่าการสนับสนุนกันของสมาชิกในครอบครัว ในการจัดการกับปัญหาและภาวะวิกฤติเป็นปัจจัยทางตรงที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว การจัดการกับปัญหาภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นกับครอบครัวที่ไม่มีประสิทธิภาพจะทำลายความเข้มแข็งของครอบครัวซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของครอบครัวอ่อนแอลง และงานวิจัยของ Bowes & Warburton (2012) ที่พบว่า การจัดการปัญหาร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว จะส่งผลต่อครอบครัวเข้มแข็งของครอบครัว อธิบายได้ว่าการที่สมาชิกในครอบครัวรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว และมีการเตรียมความพร้อมที่จะแก้ไขที่หากเกิดปัญหาขึ้นจริงๆ ต้องมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีสติ ใช้อคติหนอดกลั้นให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และร่วมทุกขร่วมสุขฝ่าฟันไปด้วยกัน ซึ่ง Stinnett (1983 as cited in Nonthapattamakul, 2003) กล่าวว่า ครอบครัวเข้มแข็งจะต้องสามารถป้องกันปัญหาต่างๆ ที่จะเข้ามาได้เป็นอย่างดี และมีวิธีการจัดการแก้ไขปัญหาได้ แม้จะอยู่ในยามยากลำบาก สมาชิกในครอบครัวจะต้องให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และร่วมกันคลี่คลายปัญหา

ตัวแปรการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจภายในครอบครัว สามารถร่วมทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 34.40 ซึ่งงานวิจัยหลายชิ้นพบว่าปัจจัยที่เป็นมูลเหตุของปัญหาครอบครัวที่สำคัญคือปัญหานี้สินในครอบครัวและปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจที่สำคัญที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว (Ramrong, and Raktanonchai, 2011) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suthisukon, et al. (2017) ที่พบว่ารายได้ต่อเดือนของครอบครัว มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของครอบครัว และงานวิจัยของ Polsri, Sihaban, and Aneksuk, (2017) ที่ศึกษาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในชุมชนแออัด ซึ่งพบว่า การพึ่งพาตนเองของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กับสภาพปัญหาและปัจจัยมูลเหตุของปัญหาครอบครัว งานวิจัยของ McGuire et al (2012) ที่พบว่าความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครอบครัวจะเป็นปัจจัยเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และ Walsh (2009) ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว ที่พบว่าการพึ่งพิงกันทางเศรษฐกิจ จะเป็นพลังและเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ครอบครัวมีความแข็งแกร่งซึ่งมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของ Department of Women's Affairs and Family Development (2016) อธิบายว่า ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ จะต้องสามารถบริหารจัดการรายรับรายจ่ายให้เกิดความมั่นคงในความเป็นอยู่และอาชีพ มีเงิน

ออมและปราศจากหนี้สิน ซึ่งครอบคลุมถึงการมีอาชีพสุจริตสามารถเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวได้ นอกจากนี้สมาชิกในครอบครัวจำเป็นจะต้องรับรู้สภาวะทางการเงินของครอบครัวร่วมกัน ซึ่งจะได้ร่วมกันวางแผนการเงินของครอบครัวเพื่อให้เกิดความมั่นคงต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ภาควิชาการและภาคีเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ควรนำตัวแปรที่สามารถร่วมทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวไปออกแบบกิจกรรมได้ดังนี้

1.1 จัดโปรแกรมหรือโครงการส่งเสริมการสร้างรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวโดยตระหนักว่าการสื่อสารในครอบครัวมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งการสื่อสารภายในครอบครัวที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว

1.2 จัดโปรแกรมหรือโครงการส่งเสริมการสร้างบรรยากาศความรักใคร่ความผูกพัน ความรักความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งจะส่งผลให้บรรยากาศภายในบ้านเต็มไปด้วยความเมตตา ปรารถนาดีต่อกัน ช่วยเหลือกันเมื่อต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นในครอบครัว

1.3 จัดโครงการเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพ การออม การจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวเห็นภาวะเศรษฐกิจของครอบครัวร่วมกันเพื่อร่วมกันออกแบบการเงินในครอบครัวต่อไป

1.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสร้างพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อให้ครอบครัวและสมาชิกมาใช้พื้นที่ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งในการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุมชนมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากขึ้นซึ่งผู้สูงอายุบางคนยังมีพลังในการช่วยเหลือสังคมนำมาใช้ในการสร้างเสริมครอบครัวเข้มแข็ง และชุมชน

2.2 ควรมีการวิจัยที่นำเอาตัวแปรที่พบจากการวิจัยครั้งนี้ไปออกแบบโปรแกรมเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว โดยเป็นรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยแบบกึ่งทดลอง

เอกสารอ้างอิง

- Bako, N. (2017). *Positive Psychology and Social Capital towards Self-management and Internal Management Families of Married Muslim Women Lead to Strong Families in the Three Border Provinces* [In Thai]. (Doctoral dissertation), Srinakharinwirot University.
- Best, J., W. (1981). *Research Education* 4th ed. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Bowes, J., & Warburton, W. (2012). *Families as the Primary Context of Children's Development*. In J. Browes, R. Grace, & K. Hodge. (Eds.), *Children, Families and Communities: Contents and Consequences* (4th ed., pp95-116). Oxford University Press.
- Department of Women's Affairs and Family Development. (2016). Report on the situation of Strength of Thai families for the year [In Thai]. Retrieved August 13, 2022 from https://www.m-society.go.th/aartical_attach/17445/19829/pdf.
- Chaijukul, Y. Boonprakob, P. Boonprakob, M. & Thongpukdee, T. (2009). Family Strength Research and Development through Participatory Learning Process of Tambon Administrative Organization Leader [In Thai]. *The Journal of Behavioral Science*, 15(1), 162-184.
- Inchaithep, S. Phiboon, S. & Wattanasunthorn. K. (2011). The Development of Happiness Family Indicators for Families in Lampang Province [In Thai]. *Graduate Research Presentation Conference Sukhothai Thammathirat University No. 1*. (pp.26-36). Sukhothai Thammathirat University.
- McGuire, A., Runge, C., Cosgrove, L., Bredhauer, K., Anderson, R., Waller, M., Naveld, P. (2012). Timore-Leste Family Study: Summary Report. Brisbane, Australia: The University of Queensland.
- Nonthapattamakul, K. (2003). Study Family Security the Frontier of Knowledge for the Security of Human [In Thai]. *Journal of Social Work*, 11(3), 130-134.
- Office of Health Promotion, Department of Health, Ministry of Public Health. (1997). *Study of research results and guidelines Build a desirable family in Thailand* [In Thai]. Bangkok: Health System Research Institute.
- Office of Social Development and Human Security Uttaradit Province. (2021). *The results of the strong family survey Uttaradit*. Uttaradit: Office of Social Development and Human Security.

- Prasertsuk, N. (2015). Constructive Communication for Family Happiness [In Thai]. *Veridian E-Journal Silakork University*, 8(2), 737-747.
- Polsri, P. Sihaban, K. & Aneksuk, B. (2017). Approaches of Building Family Strengths in the Slum in Ubon Ratchatani Province [In Thai]. *Academic Journal Phranakorn Rajabhat University*, 7(1), 64–73.
- Ramrong, T. & Raktanonchai, M. (2011). Formulation of Strong Family Indicators [In Thai]. *J. of Soc Sci & Hum*, 37(1), 198-208.
- Rogers-Baber, M. (2017). Protective Factors in Families: Themes from a Socioecological Study of Australian Defense Force Families Experiencing Parental Deployment, *SAGE Open*, 4(2), 1-16.
- Samutchak, B. Konkaew, T. & Uden, R. (2017). *Well-being of Thai families* [In Thai]. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Srisuwan, S. Kenaphoom, S. & Phoosing, P. (2017). Social Strength Based on Strength Family Institution [In Thai]. *Journal of Research and Development Institute, Rajabhat Maha Sarakham University*, 4(2), 93-111.
- Surinya. T. (2004). The Study of The Family Strength; Psychological Factors and Modeling [In Thai]. *Journal Policy and Planning Journal*, 7(4), 93-106.
- Surinya. T. (2008). Model of Strengthening Thai Families [In Thai]. *Maharat Nakhon Ratchasima Hospital Medicine Bulletin*, 32(2), 110-119.
- Suthisukon, K. Chompikul, J. & Thamma-Apiphol. K. (2017). Factors Affection Relationship in Thai Families [In Thai]. *Local Administration Journal*, 10(2), 152-168.
- Uttaradit Province Office. (2021). Plan and Strategies of Uttaradit Province [In Thai]. Uttaradit: Uttaradit Province Office.
- Vuthivaitya, J. (2014). Intra-family Communication Patterns, Attitudes and Behaviors of Pre-sexual Intercourse a Good Day for Teenagers in Bangkok [In Thai]. Retrieved July 13, 2022 from book.gs.ac.th/57/grc15/files/hmp56.pdf.
- Walsh, F. (2003). Family Resilience: A Framework for Clinical Practice. *Family Process*, 4(2), 1-18.